

REFERENCES

- Ziaziun, I. (2001). Tekhnolohizatsiia osvity yak istorychna neperervnist [Technology of education as a historical continuity]. *Neperervna profesiina osvita*, issue 1, pp. 73–85. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/6145/1/%D0%B7%D1%8F%D0%B7%D1%8E%D0%BD4.pdf> (Accessed 20.04.2025). [in Ukrainian].
- Kravchenko, C. (2023). Tekhnolohizatsiia osvity i navchannia u SSHA: stratehichni vymir [Technology of education and training in the USA: strategic dimension]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, no. 4, pp. 26–34. Available at: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-4-26-34> (Accessed 20.04.2025). [in Ukrainian].
- Onipko, V., Yaprnyets, T., Kelemesh, A. (2022). Tekhnolohizatsiia osvitnoho protsesu yak obiektyvna tendentsiia rozvytku suchasnoi profesiinoi osvity [The educational process technologization as an objective trend in modern vocational education development]. *Ukrainska profesiina osvita*, no. 11, pp. 47–56. Available at: <https://upepnpu.pnpu.edu.ua/article/view/275539/270714> (Accessed 18.04.2025).
- Havlitina, T. (2022). Tekhnolohichnist zabezpechennia vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi v zakladyakh zahalnoi serednoi osvity [Ensuring technology of children and school youth education in institutions of general secondary education]. *Nova pedahohichna dumka*, no. 4 (110), pp. 99–104. Available at: <http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/503> (Accessed 18.04.2025).
- Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [The New Ukrainian School. Conceptual principles of secondary school reform]. (2016). Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-com-pressed.pdf> (Accessed 15.04.2025). [in Ukrainian].
- Marynovska, O. Ya. (2019). Pedahohichna innovatyka [Pedagogical innovation]. *Menedzhment innovatsii: navch.-metod. posib*. Ivano-Frankivsk: Misto NV. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 30.05.2025

УДК 37.091.33:373.3 (477) «2022/2023»
DOI: 10.37026/2520-6427-2025-122-2-8-16

Тетяна БЕВЗ,
доктор історичних наук, професор,
старший науковий співробітник
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-0129-1925
e-mail: tetanabevz@gmail.com

Світлана КИРИЛЕНКО,
кандидат педагогічних наук,
старший дослідник,
начальник відділу інноваційної діяльності
та дослідно-експериментальної роботи
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-2701-1303
e-mail: svkirilenko1107@ukr.net

Ольга КІЯН,
кандидат педагогічних наук,
старший дослідник,
завідувач сектору експериментальної педагогіки
відділу інноваційної діяльності та
дослідно-експериментальної роботи
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-0482-8898
e-mail: kijanolga7@ukr.net

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Анотація. У статті досліджено особливості впровадження реформи Нової української школи в контексті повномасштабної російсько-української війни. Проаналізовано зміни у фінансуванні,

нормативно-правовому забезпеченні, кадровому потенціалі та матеріально-технічному ресурсі закладів освіти. Встановлено, що внаслідок збройної агресії відбулося суттєве уповільнення темпів реформи, зокрема на рівні базової середньої освіти, а частину видатків було перерозподілено на потреби оборонного сектору. Увага приділена проблемам відсутності законодавчого закріплення поняття «Нова українська школа», нестачі підручників, низькому рівню оплати праці педагогів та викликам у сфері професійної підготовки вчителів. Водночас окреслені позитивні зміни – збереження ключових ідей Нової української школи у шкільному середовищі, активність освітянської

спільноти, ухвалення державного фінансування у вересні 2023 року, що засвідчують збереження політичної ваги реформи навіть в умовах кризи. У статті також визначені перспективи подальших досліджень, зокрема у напрямі регіонального порівняльного аналізу, вивчення психоемоційного стану учасників освітнього процесу та дослідження ефективності цифрових інструментів, що застосовуються в умовах війни.

Ключові слова: Нова українська школа, освітня реформа, воєнний стан, державне фінансування, базова середня освіта, педагогічні виклики, кадровий дефіцит, освітня політика.

Tetyana BEVZ,

Doctor of Historical Sciences, Professor,
Senior Research Fellow
State Scientific Institution
«Institute of Educational Content Modernization»,
Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-0129-1925
e-mail: tetanabevz@gmail.com

Svitlana KYRYLENKO,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Researcher,
Head of the Department of Innovation Activities
and Experimental Research
State Scientific Institution
«Institute of Educational Content Modernization»,
Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-2701-1303
e-mail: svkirlenko1107@ukr.net

Olga KIJAN,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior researcher,
Head of the Sector of Experimental Pedagogy,
Department of Innovation Activity
and Experimental Work,
State Scientific Institution
«Institute of Education Content Modernization»,
Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-0482-8898
e-mail: kijnolga7@ukr.net

THE NEW UKRAINIAN SCHOOL IN THE CONTEXT OF FULL-SCALE WAR: CHALLENGES OF IMPLEMENTATION AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Abstract. The article explores the peculiarities of implementing the New Ukrainian School reform during the full-scale Russian-Ukrainian war. It analyses changes in financial support, legal framework, human resources, and material-technical base of educational institutions. The research identifies a significant slowdown in the pace of reform caused by the armed aggression, particularly at the level of basic secondary education. A substantial part of the educational budget was redirected to meet the needs

of national defense.

Special attention is paid to the absence of a legally defined term «New Ukrainian School» in the current legislation, shortages of qualified teachers, insufficient funding for textbook publishing, and the low remuneration of educators. Despite these obstacles, the article highlights positive developments: the resilience of core New Ukrainian School principles within school environments, the initiative and adaptability of the educational community,

and the resumption of targeted state funding in September 2023. These factors collectively indicate the sustained political significance of the reform even amid national crisis. The article also outlines future research directions, including regional comparative studies, analyses of the psycho-emotional state of participants in the educational process, and evaluation of digital learning tools applied under wartime conditions.

The Analytical Report «Education during War: The Experience of Ukrainian Schools» (2024) summarizes the experience of adapting Ukrainian educational institutions to work under martial law and analyzes the problems that Ukrainian secondary education institutions faced during a full-scale invasion. The findings may be of interest to educators, policymakers, researchers, and all stakeholders engaged in the transformation of Ukraine's educational system.

Key words: *New Ukrainian School, educational reform, martial law, public funding, basic secondary education, digitalization, pedagogical challenges, legislation, teacher shortage, education policy.*

Постановка проблеми. Війна змінює все, але освіта – це те, що несе надію. У 2017 році Україна розпочала масштабну освітню реформу під назвою «Нова українська школа» (далі – НУШ), покликану змінити саму філософію навчання: від механічного засвоєння знань – до розвитку компетентностей, критичного мислення, співпраці та поваги до кожної дитини. Впровадження реформи здійснюється за трьома основними напрямками: оновлення змісту освіти; професійний розвиток учителів відповідно до цілей реформи і нових державних стандартів; оновлення освітнього середовища. Однак із початком повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році українська школа опинилася в новій реальності: небезпека, евакуація, втрата рідного середовища, дистанційне навчання в умовах повітряних тривог. У таких умовах реалізація освітньої реформи стала надскладним завданням, але водночас – набула нового сенсу.

Ця стаття присвячена аналізу ключових викликів та можливостей для Нової української школи під час війни, а також – прогнозам щодо її післявоєнного розвитку.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблематика НУШ постійно перебуває у фокусі дослідження науковців, а також учителів-практиків. Щодо цього підготовлено низку монографій, зокрема: «Реалізація державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, 2019); «Новий учитель – щасливий учень – успішна нова українська школа» (Житомир, 2024) та інші. Серед питань, які активно досліджуються: концептуальні ідеї реформи «Нова українська школа» у світлі української педагогічної думки (Гриневич, 2022); концептуальні засади Нової української школи: ключові компетентності, ціннісні орієнтири, освітні результати (Сидоренко, 2018); освітня реформа НУШ як складова інтеграції України в європейський освітній простір (Терещенко, Ткаченко, 2023); вчитель нової української школи: вектори професійного розвитку (Хомич,

2021); початкова освіта в контексті ідей Нової української школи (Савченко, 2018); інформаційні технології в роботі сучасного педагога: виклики НУШ (Кучерак, 2020) та багато інших.

Упродовж реалізації освітньої реформи підготовлено велику кількість навчально-методичної літератури, зокрема:

– Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. N. M. Bibik. Kyiv: Litera LTD, 2018;

– Нова українська школа: використання цифрових інструментів для організації сучасного освітнього процесу та розвитку ключових компетентностей: оглядовий посібник / уклад. О. В. Литвиненко. Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2023;

– Модельна навчальна програма як фактор зміни методичної системи навчання в Новій українській школі: методичний посібник / за заг. ред. Л. Голодюк. Кропивницький: ПП «Ексклюзив-Систем», 2024.

Цінним для нашої статті були соціологічні дослідження, аналітичні звіти та аналітичні записки. Зокрема, дослідження здійснене за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» ГО «Смарт освіта» спільно з фондом «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва та Центром політичної соціології за участі Інституту освітньої аналітики, Громадського сектору «Ре: Освіта» й аналітичного центру «ОсвітАналітика» Київського університету імені Бориса Грінченка.

Аналітичний звіт «Освіта під час війни: досвід українських шкіл» (2024) узагальнює досвід адаптації закладів освіти України до роботи в умовах воєнного стану. У звіті проаналізовані проблеми, з якими зіткнулися заклади загальної середньої освіти України під час повномасштабного вторгнення, окреслено практики та рішення українських шкіл, які дозволяють ефективно організувати освітній процес в умовах війни, описано декілька моделей діяльності середніх шкіл у кризових умовах. Основні висновки: гнучкість освітніх моделей (школи впроваджують змішане та дистанційне навчання, адаптуючи програми до нових умов); підтримка учнів: особлива увага приділяється психологічній підтримці та створенню безпечного освітнього середовища; співпраця з громадами: активне залучення батьків та місцевих громад до освітнього процесу (Лінник, Божинський, Гриневич, 2024).

Аналітична записка «Перезавантаження реформи «Нова українська школа»: впровадження нового змісту базової середньої освіти» (2024), підготовлена Інститутом освітньої аналітики, акцентувала увагу на необхідності переосмислення підходів до впровадження освітньої реформи в умовах війни, зокрема на: адаптації навчальних програм до умов дистанційного та змішаного навчання; підвищенні кваліфікації вчителів з урахуванням нових викликів; розробці нових методичних матеріалів, які враховують психоемоційний стан здобувачів освіти та вчителів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р було схвалено Концепцію реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Основна відмінність

Нової української школи від традиційної полягала в тому, щоб давати дітям не лише знання (оновлені знання!), але й уміння їх застосовувати в реальних життєвих та професійних ситуаціях. А ще – формування ставлень на основі цінностей (Степанова-Камиш, 2023).

Окреслимо ключові зміни: Нова українська школа орієнтується не лише на знання, а й на компетентності – здатність застосовувати знання на практиці. Кожен учень має засвоїти ключові компетентності: спілкування державною мовою, математична грамотність, критичне мислення, підприємливість, емоційний інтелект тощо. Завдання – не просто «вивчити», а вміти діяти в реальному житті. Освітній процес має враховувати індивідуальні потреби, темп і стиль навчання кожної дитини. Учень – активний учасник освітнього процесу, а не пасивний споживач знань. Передусім – повага до особистості дитини, розвиток емоційної сфери, самовираження. Співпраця здобувач освіти – учитель – батьки базується на повазі, довірі, взаємній підтримці. Вчитель – не контролер, а наставник, фасилітатор, коуч. Батьки залучені до освітнього процесу як партнери. Зміни стосуються структури навчального року, навчальних планів, підручників. Інтегроване навчання: замість окремих дисциплін – комплексне бачення світу (наприклад, курс «Я досліджую світ» у початковій школі). Більше практики, дослідження, групової роботи, проєктів. Заклад загальної середньої освіти має бути фізично, психологічно та естетично комфортним: мобільні меблі, яскраве освітлення, зона відпочинку, інтерактивні матеріали, комп'ютеризація. Безпечне середовище та простір для творчості. Вчитель отримав право самостійно планувати навчання, добирати методи, адаптувати програму. Посилення ролі вчителя як творчої особистості. Принцип рівності всіх дітей щодо отримання якісної освіти – незалежно від статі, національності, соціального стану, особливих освітніх потреб. Інклюзивна освіта як частина НУШ: індивідуальний підхід, асистенти вчителя, адаптації. Виховання громадянина, патріота, особистості. Акцент на повазі до прав людини, екологічній відповідальності, толерантності та ненасильстві, відкритості до нового. Отже, запровадження Нової української школи було не просто оновленням програм, а глибока трансформація: від зубріння – до критичного мислення, від підкорення – до партнерства, від оцінок – до саморозвитку.

Варто наголосити, що реформа Нової української школи (*далі – НУШ*) викликала чимало дискусій – і серед освітян, і серед батьків, і серед науковців на початку її запровадження й упродовж усіх років реалізації. Спершу реформу підтримували більшість молодих учителів та реформатори освіти; батьки, які орієнтуються на інновації та західні підходи; громадські організації, які займаються освітою (наприклад, EdCamp Ukraine); частина міжнародних партнерів (ЮНЕСКО, ЄС, UNICEF). Аргументами «за» підтримку були: *компетентнісний підхід* (діти не просто зазубрюють, а вчаться застосовувати знання в житті, тобто, не просто вчать формули, а вирішують реальні побутові задачі); *індивідуалізація навчання* (уроки адаптують під рівень і потреби дитини, з'явилося більше місця для творчості, проєктів, групової роботи; *фокус на soft*

skills (комунікація, критичне мислення, співпраця – це важливо в сучасному світі); *новий освітній простір* (в школах – нові парти, інтерактивні дошки, яскравий дизайн, доступ до гаджетів); *повага до дитини* (педагогіка партнерства, а не авторитаризму: дитина – не «посудина», яку наповнюють, а повноправний учасник навчання).

Критиками НУШ стали частина вчителів старшого покоління, батьки, які звикли до «традиційної» освіти, окремі представники науки (особливо природничих дисциплін). Свою позицію вони аргументували недостатньою підготовкою вчителів, нестачею ресурсів, переобтяженням педагога, зниженням академічного рівня та культурним розривом. Попри це, зазначимо, що реформа Нової української школи – це масштабна спроба змінити освітню парадигму, а тому вона не може бути безболісною.

Із 2020 року на реформу «Нова українська школа» впливали зовнішні чинники (COVID-19), які значно ускладнили її імплементацію. Наприклад, у початковій школі учнівство чимало часу провело на дистанційному навчанні, що, безумовно, сильно позначилося на результатах. Однак запровадження НУШ у базовій середній школі чекали ще складніші виклики: п'ятикласники / п'ятикласниці почали навчатися за новим Державним стандартом базової середньої освіти через шість місяців після початку повномасштабної війни. У 2023 році пілотні класи Нової української школи перейшли на другий цикл базової освіти – з адапційного (5–6 класи) до базового предметного навчання (7–9 класи).

Із початком повномасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року освітня система України опинилася в умовах глибокої кризи. Війна змінила формат навчання, пріоритети, ресурси, психологічний клімат і, навіть, саму роль закладу освіти в суспільстві. Попри складнощі, українська школа продовжила функціонувати, демонструючи приклади стійкості, гнучкості та жертвовності. Ключовими викликами стали: 1) фізична небезпека та знищення інфраструктури: сотні закладів загальної середньої освіти зруйновано або пошкоджено внаслідок обстрілів, окупації, бомбардувань; значна кількість учнів та педагогів була змушена евакуюватися, переїхати, подекуди – по кілька разів; у багатьох регіонах школи функціонують в укриттях, бомбосховищах, із перервами на повітряні тривоги; брак базових умов для навчання: світло, інтернет, опалення – досі актуальна проблема; 2) масовий перехід на дистанційне та змішане навчання: технічна нерівність (не всі учні мають пристрої чи стабільний інтернет); цифрове вигорання педагогів і здобувачів освіти, обмежений контакт «учень–учитель», втрата мотивації; водночас зросла інноваційність педагогів: вони використовують Google Classroom, Zoom, Moodle, Telegram, відеореєстри, інтерактивні вправи; 3) психологічні наслідки війни: учні пережили стрес, втрату близьких, переїзди, розставання з друзями, що значно вплинуло на їхню поведінку, мотивацію та емоційний стан; вчителі – також постраждала група: вони часто працюють у стресі, без належної психологічної підтримки; важливим стало впровадження елементів соціально-емоційного навчання (SEL) та психоемоційної підтримки; 4)

вимушене переміщення та освітня нерівність (близько 7 млн українців (за оцінками 2023 року) стали внутрішньо переміщеними особами, сотні тисяч дітей – перейшли до шкіл за кордоном) створили: нерівномірне навантаження на школи в безпечних регіонах; відтік учнів і педагогів із прифронтових територій; розрив освітніх траєкторій: дитина може змінити кілька закладів освіти за рік; 5) зміна ролі школи в суспільстві, яка стала центром стабільності, «островом нормальності» в хаотичному світі, місцем укриття; почала виконувати гуманітарну функцію (харчування, підтримка), організовувати волонтерську діяльність; 6) зміна змісту навчання та акцентів (програми були адаптовані до дистанційного формату: спрощено частину тем, посилено

інтеграцію) на: патріотичне виховання; громадянську відповідальність; медіаграмотність та критичне мислення; національну ідентичність; підготовку нових підручників, які відображають історичну правду про агресію росії; 7) виклики для Нової української школи: цінності НУШ (дитиноцентризм, гуманізм, компетентності) залишаються актуальними, але потребують гнучкої реалізації; вчителям важко дотримуватися всіх ідеалів реформи в умовах перевантаження, обмежених ресурсів, постійної тривожності.

Отже, реформа Нової української школи, яка мала на меті системне оновлення вітчизняної освіти, зіткнулася з безпрецедентними викликами у зв'язку з повномасштабною війною (див. табл.).

Таблиця

Узагальнення викликів

Категорія	Приклад виклику
Безпека та стабільність	відсутність укриття, часті тривоги, релокація
Матеріальні ресурси	відсутність технічного обладнання, підручників, навчальних матеріалів
Людський ресурс	вигорання, евакуація вчителів, кадровий дефіцит
Психоемоційний стан	травма, тривожність, втома, втрата мотивації
Доступність освіти	освітня нерівність, різна якість реалізації НУШ
Освітній процес	відкат до традиційних методів, формальне впровадження

Попри героїчні зусилля освітян і підтримку з боку держави та громадськості, реалізація ключових ідей НУШ в умовах небезпеки, нестабільності та втрат стала надскладною. У зв'язку з бойовими діями, евакуацією, обстрілами, вимушеним переміщенням учнів і вчителів багато шкіл змушені були перервати або суттєво змінити освітній процес. Здобувачі освіти часто змінюють місце проживання й школу, втрачають послідовність у навчанні. Це суперечить ідеї «освіти для життя», яка передбачає стабільний і поступовий розвиток компетентностей. Війна викликає тривожність, стрес, втому, апатію у дітей і вчителів. Важко реалізовувати ідеї дитиноцентризму й партнерства, коли педагог виснажений, а дитина – травмована. Брак системної психологічної підтримки ускладнює процес адаптації та розвитку емоційного інтелекту. Через війну частина шкіл вимушено повертається до «традиційної» моделі викладання: фронтальні методи, мінімум взаємодії, орієнтація на оцінку. НУШ вимагає інтерактиву, проєктності, дослідження, які важко реалізовувати дистанційно або в укритті. У деяких випадках ідеї Нової української школи реалізуються формально, лише на папері. Війна загострила проблему регіональної диспропорції: одні громади мають доступ до ІТ, підготовлених кадрів і підтримки, інші – не мають ані умов, ані мотивації продовжувати реформу. Це поглиблює освітню нерівність, яка суперечить ідеям НУШ про доступність і справедливість.

Варто також наголосити, що Нова українська школа – це стратегічна реформа уряду і субвенції на неї в державному бюджеті були обов'язковою статтею щороку, починаючи з 2017 р. Це означало, що впровадження НУШ є частиною довгострокового бачення трансформації української освіти. Її не можна вважати лише «ініціативою окремого міністра» – вона має статус державного пріоритету. Однак у 2022 і 2023 роках

реформа тривала без фінансової підтримки з боку держави. Після початку повномасштабного вторгнення частину видатків на освіту переспрямовували на потреби армії і фінансування реформи базової середньої освіти цілковито припинили. У вересні 2023 р. уряд затвердив постанову, яка передбачала спрямування коштів на реформу НУШ в розмірі 473,3 млн грн вже у 2023 р. (Базів, 2023). Отже, реформа Нової української школи залишається важливим вектором державної політики в освіті, але її впровадження безпосередньо залежить від загального стану країни, зокрема війни. Попри труднощі, уряд демонструє намір відновити реформу й продовжити зміни.

У «Доповіді про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства у 2022 році» зазначалося, що оцінюючи якість навчання / викладання у закладах освіти порівняно з періодом довоєнного стану, загалом респонденти зазначили, що якість освіти не змінилася. Варто зауважити, що 73,9 % респондентів (8 870 учасників, із них 63,59 % – здобувачі вищої освіти, 14,78 % – науково-педагогічні працівники) вказали на відсутність змін системи якості в закладах освіти. Окремі учасники анкетного опитування наголосили на проблемах якості освіти. Зокрема, про суттєве погіршення системи якості освіти зазначили 13,11 % респондентів, зокрема 56,29 % здобувачів вищої освіти, 22,3 % науково-педагогічних працівників (Доповідь про якість вищої освіти, 2023, с.5). Водночас результати опитування підтверджують загальний негативний вплив безпечної ситуації в регіонах на якість освіти, зокрема у закладах Миколаївської, Харківської та Запорізької областей.

Опитування в межах проєкту «Університети в облозі: виклики для української системи вищої освіти після повномасштабного вторгнення Росії в Україну»,

що реалізується Школою політичної аналітики Національного університету «Києво-Могилянська академія» у партнерстві з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти за підтримки Фонду Фрідріха Науманна за Свободу, дає іншу відповідь на питання, чи змінилася якість надання освітніх послуг у межах освітньої програми після початку повномасштабної війни. Більшість респондентів, 47,45 %, вважають, що вона не змінилася; 38,27 % оцінили її як таку, що трохи погіршилася, 10,39 % – суттєво погіршилася, 3 % – як таку, що трохи покращилася, а на думку 0,8 % опитаних вона покращилася суттєво. Тобто 48,5 % вважають, що якість освіти тією чи іншою мірою погіршилася, що фактично дорівнює відсотку респондентів, які не бачать змін у рівні якості освіти (47,45 %) (Доповідь про якість вищої освіти, 2023, с.5).

Упродовж 9–22 жовтня 2023 року та 8–15 січня 2024 року громадянським об'єднанням «Смарт освіта» у партнерстві з фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва було проведено дослідження «Нова українська школа: виклики впровадження», що присвячене впровадженню НУШ у 5–6-х класах. Результати опитування понад 600 педагогів виявили такі ключові проблеми: недостатня підготовка вчителів до нових методик та змісту навчання; брак навчальних матеріалів та ресурсів для реалізації компетентнісного підходу: психоемоційне вигорання педагогів через постійний стрес та адаптацію до нових умов (Нова українська школа..., 2023). Опитування вчителів засвідчило, що у 40% освітян, які вже два роки працюють у 5–6 класах, де впроваджена реформа, мають поверхові знання про реформу Нової української школи. Ще 5% учителів під час опитування зазначили, що вони недостатньо проінформовані про зміст реформи НУШ. Доволі велика частина опитаних не змогла пояснити її суть. Окрім того, третина опитаних педагогів зазначили, що з упровадженням Нової української школи їхні методи та прийоми викладання не змінилися, або не змогли оцінити потенційні зміни. Трохи більше ніж чверть респондентів (26 %) вважала, що програма із запровадженням НУШ радше не змінилася, чи не змінилася зовсім. Також на загальне ставлення до реформи впливала й оцінка впровадження реформи. Зокрема, освітяни висловлювали думки, що реформа не має чітких механізмів досягнення мети, оскільки копіює західний досвід без урахування українського контексту («Нова українська школа» в 5–6-х класах, 2023).

Одним із завдань освіти сьогодні є формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. У контексті реформи НУШ сьогодні підхід змінився: замість знань парадигми застосовують компетентнісну. За результатами дослідження про застосування професійного стандарту вчителя в закладах загальної середньої освіти: 58% респондентів не вбачають потреби в додаванні компетентностей; 5% вважають за потрібне додати соціальну компетентність; 4% хотіли б додати компетентності в галузі ІКТ, культурну та громадянську (Звіт за результатами дослідження, 2024). Також педагоги пропонували враховувати патріотичну, професійну, фінансову, релігійну (духовну), економічну та екологічну компетентності. Крім того, серед варіантів,

які вчителі пропонували вилучити із професійного стандарту, були: підприємницька компетентність – 31,5%; соціальна – 24,7%; лідерська – 24,6%; громадянська – 20,2%; культурна – 12% (Звіт за результатами дослідження, 2024).

10 лютого 2024 р. за підтримки Міністерства освіти і науки України відбулася презентація результатів дослідження «Війна та освіта. Два роки повномасштабного вторгнення», у якій взяли участь представники Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики». Захід було організовано Міжнародним благодійним фондом savED разом із дослідницькою агенцією VoxPopuli Agency та програмою «U-LEAD з Європою» (Відбулася презентація результатів дослідження впливу на освіту повномасштабного вторгнення, 2024). Результати дослідження свідчать, що попри війну більшість дітей залишається у своїх закладах освіти. Крім того, 6% учнів поєднують навчання у школі в Україні з навчанням у школі за кордоном.

У більшості громад, що брали участь у дослідженні, заклади освіти були готові до освітнього процесу станом на початок 2023/2024 навчального року. Про це засвідчили 80% опитаних представників ОМС. Водночас 20% з них зауважили, що в середньому 6% закладів освіти непридатні для навчання (Відбулася презентація результатів дослідження, 2024).

Одним з основних викликів для місцевої влади є залучення фінансових ресурсів і доступу до них. 83 % представників ОМС стверджують, що їхні громади залучають кошти для покращення навчання і поза місцевим бюджетом. Про закордонну допомогу говорять 59%, кошти бюджету області – 53%, допомогу українських благодійних організацій – 27%. 62% учнів і 79% батьків вважають, що навчання є найефективнішим, коли всі або переважна більшість занять відбуваються очно (Відбулася презентація результатів дослідження, 2024). Головним бар'єром для навчання визначили повітряні тривоги.

Здобувачі освіти, педагоги та представники адміністрацій мають різні погляди на динаміку успішності порівняно з мирним часом. Учителі та представники адміністрацій закладів загальної середньої освіти значно критичніші у своїх оцінках. 63% вчителів і 66% представників адміністрацій шкіл кажуть про погіршення успішності учнів, тоді як лише 21% учнів дотримується такої самої думки. Водночас 38% учнів вважають, що їхня успішність покращилася, а 40% – що вона не змінилася. Попри це, більшість учителів (61%) та представників адміністрацій шкіл (65%) скоріше або повністю задоволені навчальними досягненнями учнів (Відбулася презентація результатів дослідження, 2024).

Щодо освітніх втрат, то думки педагогів і представників адміністрацій шкіл розділилися. Половина з них стверджувала, що освітніх втрат немає чи вони незначні, друга – що такі втрати є. Водночас респонденти позитивно оцінюють перспективи щодо успішності у поточному навчальному році. 51% учнів, 52% батьків і 58% учителів очікують, що успішність покращиться (Відбулася презентація результатів дослідження, 2024).

Попри обмеження, тисячі українських учителів

доводять: НУШ – це не папір, а жива педагогіка, яку можна реалізовувати навіть у бомбосховищах, онлайн чи під час евакуації. Ось кілька напрямів, де прослідковуються реальні успіхи: *психоемоційна підтримка учнів шляхом SEL* (учителі початкової школи інтегрують щоденні хвилини емоцій, «кола довіри», арттехніки); *дистанційні проекти та креативні формати* (онлайн-студії, де учні створюють блоги, подкасти, інтегровані дослідження – все в рамках Нової української школи; патріотичне виховання шляхом проектної діяльності (учні вивчають історію України, аналізують пісні, пишуть листи захисникам); гнучкість навчальних програм (вчителі не бояться відходити від класичної структури, адаптуючи теми до реального життя (наприклад, як розраховувати енергозбереження під час блекауту). Усе це доведено на фактичних матеріалах досліджень, які відбуваються в пілотних закладах освіти всеукраїнського рівня (Впровадження наукових ідей, систем, моделей, технологій, 2023).

Серед основних викликів реалізації реформи Нової української школи, варто виокремити декілька ключових. *По-перше*, на сьогодні досі не затверджено низку критично важливих змін до освітнього законодавства. Крім того, чинні нормативно-правові акти, зокрема базовий Закон України «Про освіту» та Закон України «Про повну загальну середню освіту», не містять чіткого визначення поняття «Нова українська школа», що ускладнює нормативне забезпечення її реалізації. *По-друге*, спостерігається нестача кваліфікованих педагогічних кадрів, особливо у сільській місцевості та регіонах, що зазнали впливу воєнних дій. Також відчутною залишається фінансова нестабільність, яка проявляється у недостатньому забезпеченні друку підручників, низькому рівні заробітної плати педагогів та обмеженості ресурсного забезпечення освітнього процесу. Окремі критичні голоси у професійному середовищі акцентують увагу на тому, що НУШ здебільшого спирається на адаптацію зарубіжних освітніх моделей, що, на їхню думку, може не завжди враховувати специфіку українського соціокультурного контексту, адже на сьогодні вітчизняна освіта збагатилася практичним досвідом педагогічних колективів закладів освіти, які попри воєнний стан активно беруть участь в реалізації ідей Концепції Нової української школи шляхом розроблення новітніх педагогічних систем, авторських програм і посібників, які спрямовані на реалізацію українського контексту освіти, зокрема завдяки інноваційній діяльності, наукової практико-орієнтованої роботи та експериментальних досліджень на базі закладів загальної середньої освіти, а саме: авторської педагогічної системи виховання молодшої інтелектуальної еліти на базі Обласного наукового ліцею в м. Рівне Рівненської обласної ради; моделі «Школа модерн-технологій управління» на базі Володимирецького ліцею «Колегіум» Володимирецької селищної ради Рівненської області.

Розбудова української державності неможлива без формування почуття національної єдності українського суспільства, його національної ідентичності, яке досліджується в ході експериментів на всеукраїнському рівні на базі Одеського ліцею № 7 Одеської міської ради, гімназії № 6 Дніпровської міської ради,

Ліцею «Потенціал» Оболонського району міста Києва, Миколаївського ліцею «Академія дитячої творчості» Миколаївської міської ради Миколаївської області, що має забезпечити перспективи розвитку України як європейської держави та майбутнього української нації і як головний чинник реалізації державної освітньої політики у напрямі розбудови Нової української школи.

Позитивним продуктивним досвідом для вітчизняної освіти є реалізація дистанційного та змішаного формату навчання дистанційної школи «Оптіма» (м. Київ), що довела свою ефективність з перших днів війни, підключивши до свого ресурсного контенту понад 5000 здобувачів освіти в Україні та за її межами, забезпечивши освітній процес українським контекстом, утвердженням української національної та громадянської ідентичності, необхідних для життєвої стійкості всіх учасників освітнього процесу.

Висновки. Отже, реформа Нової української школи виявилася не лише важливим кроком до оновлення національної системи освіти, але й справжнім випробуванням у період повномасштабної війни. Попри глибоку кризу, спричинену російською агресією, українська освітня система продовжує демонструвати гнучкість, інноваційність та здатність до адаптації. Вона залишається стратегічною реформою, спрямованою на формування всебічно розвиненої, творчої та відповідальної особистості. Фінансові та безпекові виклики 2022–2023 років суттєво уповільнили темпи впровадження, особливо на рівні базової середньої освіти. Педагогічна спільнота продемонструвала високий рівень ініціативності та стійкості, продовжуючи втілювати цінності Нової української школи навіть в умовах евакуацій, дистанційного навчання та обстрілів.

Повномасштабна війна поставила українську освіту на межу виживання, але також відкрила нові горизонти: пошук гнучких рішень, нові форми навчання, посилення ролі вчителя як морального та соціального орієнтира. Освіта стала одним із інструментів національної стійкості, і саме шляхом освітнього процесу формується покоління, яке не лише пам'ятатиме війну, а й зможе відбудувати мирну Україну.

Перспективи подальших досліджень. З огляду на динамічний характер подій, подальші дослідження в цьому напрямі мають надзвичайну вагу. Перспективними, на нашу думку, є такі: порівняльний аналіз реалізації Концепції Нової української школи у різних регіонах України (особливо – прифронтові території, тимчасово окуповані, західні області); вивчення впливу війни на психоемоційний стан учнів і педагогів у контексті освітньої реформи; оцінка ефективності цифрових інструментів, які використовуються в рамках НУШ у воєнний час; дослідження взаємодії громад та місцевої влади у підтримці закладів освіти в умовах кризи; вивчення досвіду закладів освіти-лідерів, зокрема, які інновації найуспішніше реалізуються в планах відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» і що з цього можна масштабувати на національному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Гриневич, Л. (2022). Концептуальні ідеї реформи «Нова українська школа» у світлі української педагогічної думки. *Український педагогічний журнал*. № 4. С. 98–111. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/631> (дата звернення: 28.04.2025).

Сидоренко, В. В. (2018). Концептуальні засади Нової української школи: ключові компетентності, ціннісні орієнтири, освітні результати. *Методист*. № 5. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/710778> (дата звернення: 25.04.2025).

Терещенко, Г. М., Ткаченко, В. В. (2023). Освітня реформа НУШ як складова інтеграції України в європейський освітній простір. *Освітня аналітика України*. № 4 (25). С. 78–90.

Хомич, Л. (2021). Вчитель Нової української школи: вектори професійного розвитку. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. № 20 (2). DOI: 10.35387/od.2(20).2021.С.168–176.

Савченко, О. (2018). Початкова освіта в контексті ідей Нової української школи. *Директор школи, ліцею, гімназії*. № 3. С. 26–32.

Кучерак, І. В. (2020). Інформаційні технології в роботі сучасного педагога: виклики НУШ. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. № 2. С. 147–151.

Лінник, О., Божинський, В., Гриневич, Л. та ін. (2024). Освіта під час війни: досвід українських шкіл. Аналітичний звіт. Київ: ГО «Куншт»; Аналітичний центр «ОсвітАналітика» Університету Грінченка. 128 с. URL: <https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/2024-Education-during-War-Ukrainian-Schools-Experience.pdf> (дата звернення: 12.05.2025).

Перезавантаження реформи «Нова українська школа»: впровадження нового змісту базової середньої освіти. Аналітична записка. Серія «Освіта України під час війни». (2024). Київ: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. 17 с. URL: <https://osvitanalityka.kubg.edu.ua/NUSH> (дата звернення: 21.05.2025).

Степанова-Камиш, А. (2023). Що варто було б зробити прямо зараз для впровадження НУШ у закладах освіти? *Znayshov*: вебсайт. URL: https://znayshov.com/News/Details/shcho_varto_bulo_b_zrobyty_priamo_zaraz_dlia_vprovadzhennia_nush_u_zakladakh_osvity (дата звернення: 28.04.2025).

Базів, Л. (2023). Як Нова українська школа виявилася сильнішою за війну. *Ukrinform*: вебсайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3767770-ak-nova-ukrainska-skola-nus-viavilasa-silnisou-za-vijnu.html> (дата звернення: 21.05.2025).

Доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства у 2022 році. (2023) / за ред. А. Бутенка, О. Єременко, Н. Стукало. Київ: Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. С. 5.

«Нова українська школа» в 5–6-х класах: виклики впровадження. (2024). *Фонд «Демократичні ініціативи» імені Льва Кучеріва*: вебсайт. URL: https://dif.org.ua/article/nova-ukrainska-shkola-v-56-kh-klassakh-vikliki-vprovadzhennya?utm_source=chatgpt.com

(дата звернення: 24.04.2025).

Звіт за результатами дослідження про застосування професійного стандарту вчителя в закладах загальної середньої освіти. (2024). URL: <https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/zvit-standart-vchytelya.pdf> (дата звернення: 06.05.2025).

Відбулася презентація результатів дослідження впливу на освіту повномасштабного вторгнення (2024). *Міністерство освіти і науки України*: вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/news/vidbulasya-prezentatsiya-rezultatativ-doslidzhennya-vplyvu-na-osvitu-povnomasshtabno-go-vtorgnennya> (дата звернення: 21.04.2025).

Впровадження наукових ідей, систем, моделей, технологій у практику роботи закладів освіти як результат реалізації інноваційних освітніх проєктів та проведення експериментів усеукраїнського рівня. 2020–2022 роки: інформаційно-аналітичний довідник. (2023) / за заг. ред. Ю. І. Завалевського. Київ; Чернівці: «Букрек». 92 с.

REFERENCES

Hrynevych, L. (2022). Kontseptualni idei reformy «Nova ukrainska shkola» u svitli ukrainskoi pedahohichnoi dumky [Conceptual ideas of the «New Ukrainian School» reform in the light of Ukrainian pedagogical thought]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, no. 4, pp. 98–111. Available at: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/631> (Accessed 28.04.2025). [in Ukrainian].

Sydorenko, V. V. (2018). Kontseptualni zasady Novoi ukrainskoi shkoly: kliuchovi kompetentnosti, tsinnisni oriientyry, osviti rezultaty [Conceptual foundations of the New Ukrainian School: key competencies, value orientations, educational outcomes]. *Metodyst*, no. 5. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/710778> (Accessed 25.04.2025). [in Ukrainian].

Tereshchenko, H. M., Tkachenko, V. V. (2023). Osvitnia reforma NUSH yak skladova intehratsii Ukrainy v yevropeyskyi osvitiini prostir [Educational reform of the National University of Science and Technology as a component of Ukraine's integration into the European educational space]. *Osvitnia analityka Ukrainy*, no. 4 (25), pp. 78–90. [in Ukrainian].

Khomych, L. (2021). Vchytel Novoi ukrainskoi shkoly: vektory profesiinoho rozvytku [Teacher of the New Ukrainian School: vectors of professional development]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, no. 20 (2). doi: 10.35387/od.2(20).2021.S.168–176.

Savchenko, O. (2018). Pochatkova osvita v konteksti idei Novoi ukrainskoi shkoly [Primary education in the context of the ideas of the new Ukrainian school]. *Dyrek-tor shkoly, litseiu, himnazii*. № 3. S. 26–32. [in Ukrainian].

Kuchera, I. V. (2020). Informatsiini tekhnolohii v roboti suchasnoho pedahoha: vyklyky NUSH [Information Technologies in the Work of a Modern Educator: Challenges of the New Ukrainian School]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriia «Pedahohichni nauky»*, no. 2, pp. 147–151. [in Ukrainian].

Linnik, O., Bozhynskyi, V., Hrynevych, L. ta in. (2024). Osvita pid chas viiny: dosvid ukrainskykh shkil. Analitychnyi zvit [Education during war: the experience of Ukrainian schools]. Kyiv: HO «Kunsht»; Analitychnyi

tsentr «OsvitAnalitika» Universytetu Hrinchenka. Available at: <https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/2024-Education-during-War-Ukrainian-Schools-Experience.pdf> (Accessed 12.05.2025). [in Ukrainian].

Perezavantazhennia reformy «Nova ukrainska shkola»: vprovadzhennia novoho zmistu bazovoi serednoi osvity: Analitychna zapyska [Rebooting the «New Ukrainian School» reform: introducing new content of basic secondary education]. Seriya «Osvita Ukrainy pid chas viiny». (2024). Kyiv: Kyivskyi stolychnyi universytet imeni Borysa Hrinchenka. Available at: <https://osvitanalityka.kubg.edu.ua/NUSH> (Accessed 21.05.2025). [in Ukrainian].

Stepanova-Kamysh A. (2023). Shcho varto bulo b zrobyty pramo zaraz dlia vprovadzhennia NUSH u zakladakh osvity? [What should be done right now to implement NUS in educational institutions?]. *Znayshov*: vebсайт. Available at: https://znayshov.com/News/Details/shcho_varto_bulo_b_zrobyty_priamo_zaraz_dlia_vprovadzhennia_nush_u_zakladakh_osvity (Accessed 28.04.2025). [in Ukrainian].

Baziv, L. (2023). Yak Nova ukrainska shkola vy-iavylasia synishoiu za viinu [How the New Ukrainian School (NUS) proved stronger than the war]. *Ukrinform*: vebсайт. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3767770-ak-nova-ukrainska-skola-nus-viavilasa-silnisou-za-vijnu.html> (Accessed 21.05.2025). [in Ukrainian].

Dopovid pro yakist vyshchoi osvity v Ukraini, yii vidpovidnist zavdanniam staloho innovatsiinoho rozvytku suspilstva u 2022 rotsi [Report on the quality of higher education in Ukraine, its compliance with the tasks of sustainable innovative development of society in 2022]. (2023) / za red. A. Butenka, O. Yermenko, N. Stukalo. Kyiv: Natsionalne ahentstvo iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity, pp. 5. [in Ukrainian].

«Nova ukrainska shkola» v 5–6-kh klasakh: vyklyky vprovadzhennia [«New Ukrainian School» in grades 5–6: challenges of implementation]. (2024). Fond «Demokratychni initsiatyvy» imeni Ilka Kucheriva: vebсайт. Available at: https://dif.org.ua/article/nova-ukrainska-shkola-v-56-kh-klasakh-vikliki-vprovadzhennia?utm_source=chatgpt.com (Accessed 24.04.2025). [in Ukrainian].

Zvit za rezultatamy doslidzhennia pro zastosuvannia profesiinoho standartu vchytelia v zakladakh zahalnoi serednoi osvity [Report on the results of a study on the application of the teacher's professional standard in general secondary education institutions]. (2024). Available at: <https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/zvit-standart-vchytelya.pdf> (Accessed 06.05.2025). [in Ukrainian].

Vidbulasia prezentatsiia rezultativ doslidzhennia vplyvu na osvitu povnomasshtabnoho vtornhennia [A presentation of the results of a study on the impact of a full-scale invasion on education was held]. (2024) . *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy*: vebсайт. Available at: <https://mon.gov.ua/news/vidbulasya-prezentatsiya-rezultativ-doslidzhennia-vplyvu-na-osvitu-povnomasshtabnogo-vtornhennia> (Accessed 21.04.2025). [in Ukrainian].

Vprovadzhennia naukovykh idei, system, modelei, tekhnolohii u praktyku roboty zakladiv osvity yak rezultat realizatsii innovatsiinykh osvitykh projektiv ta provedennia eksperymentiv useukrainskoho rivnia. 2020–2022 roky [Introduction of scientific ideas, systems, models, and technologies into the practice of educational institutions as a result of the implementation of innovative educational projects and conducting experiments at the all-Ukrainian level. 2020–2022]: informatsiino-analitychnyi dovidnyk (2023) / za zah. red Yu. I. Zavalevskoho. Kyiv; Chernivtsi: «Bukrek». [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 27.05.2025

УДК 37.014.3:37.015

DOI: 10.37026/2520-6427-2025-122-2-16-21

Тетяна ГАВЛІТИНА,

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри педагогіки

й освітніх інновацій

Рівненського обласного інституту

післядипломної педагогічної освіти,

м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0002-8878-2160

e-mail: gavlitina@ukr.net

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті розглянуто особистісно зорієнтований підхід як складник модернізованого освітнього процесу в контексті Нової української школи. Проаналізовано зміст, завдання й особливості реалізації цього підходу, зважаючи на його значення в процесі формування компетентної, самостійної та

відповідальної особистості здобувача освіти. Доведено, що особистісно зорієнтований підхід є методологічною основою реалізації концепції дитиноцентризму у філософії Нової української школи, спрямованої на виховання активного громадянина, інноватора та патріота.